Pavel Klener

ZÁKLADY KLINICKÉ ONKOLOGIE

GALEN

GALEN

Pavel Klener

ZÁKLADY KLINICKÉ ONKOLOGIE

Galén

Autor

prof. MUDr. Pavel Klener, DrSc.
I. interní klinika – klinika hematologie 1. LF UK a VFN, Praha

Recenzenti

MUDr. Eva Helmichová, CSc.
Homolka Premium Care a.s., Praha

prof. MUDr. Bohuslav Melichar, Ph.D.
Onkologická klinika LF UP a FN, Olomouc

Pavel Klener
ZÁKLADY KLINICKÉ ONKOLOGIE
První vydání

Vydalo nakladatelství Galén, Na Bělidle 34, 150 00 Praha 5
Editor PhDr. Lubomír Houdek
Šéfredaktorka PhDr. Soňa Dernerová
Odpovědná redaktorka Milada Buriánková
Sazba Petra Veverková, DTP Galén
Tisk GLOS, Špidlenova 436, 513 01 Semily
Určeno odborné veřejnosti
G 301046

Tato publikace je vydána i v elektronické verzi.

Všechna práva vyhrazena.
Tato publikace ani žádná její část nesmí být reprodukována, uchovávána v rešeršním systému nebo přenášena jakýmkoli způsobem (včetně mechanického, elektronického, fotografického či jiného záznamu) bez písemného souhlasu nakladatelství.

© Galén, 2011

ISBN 978-80-7262-716-5

OBSAH

Úvod 7

1. Základní epidemiologické údaje 9

2. Nádorový růst 17
2.1. Mechanismy nádorové proliferace 17
2.2. Možnosti ovlivnění nádorového růstu 19

3. Základní diagnostické metody 23
3.1. Anamnéza 23
3.2. Fyzikální vyšetření 24
3.3. Zobrazovací metody 25
3.4. Biochemické vyšetření 25
3.5. Hematologické vyšetření 26
3.6. Endoskopické vyšetření 26
3.7. Cytologické vyšetření 27
3.8. Histopatologické vyšetření 28
3.9. Molekulárněbiologické a cytogenetické vyšetření 29

4. Posouzení rozsahu onemocnění (»staging«) 31
4.1. Klasifikační systém TNM 31
4.2. Posuzování léčebné odpovědi 32
4.3. Určení zbytkové nádorové populace 34

5. Léčebné metody 35
5.1. Chirurgická léčba 35
5.2. Radioterapie 36
5.3. Chemoterapie 38
5.4. Hormonální léčba 46
5.5. Imunoterapie 48
5.6. Imunomodulační léčba 51
5.7. Cílená léčba 58

6. Nežádoucí účinky protinádorové léčby a jejich terapie 67
6.1. Poškození krvetvorby 68
6.2. Nevolnost a zvracení 69
6.3. Gastrointestinální toxicita 70
6.4. Poškození kůže a kožních adnex 71
6.5. Poškození plic 72
6.6. Poškození srdce 72
6.7. Poškození ledvin a močového ústrojí 73
6.8. Méně časté projevy toxicity 74

7. Podpůrná a doplňková léčba 75
7.1. Infekční komplikace 75
7.2. Nutriční deficit 76
7.3. Metabolické poruchy 78

8. Symptomatická léčba 79
8.1. Léčba nádorové bolesti 80
8.2. Léčba metastáz 82
8.3. Léčba nádorových výpotků 83

9. Terminální péče 85

10. Rizika tzv. alternativní medicíny v onkologii 87

11. Prevence nádorových onemocnění 89

Literatura 90
Zkratky 91
Rejstřík 93

ÚVOD

Klinická onkologie je relativně mladá disciplína, která vznikla z různých klinických oborů vyčleněním problematiky nádorových onemocnění. Vytvoření této disciplíny si vynutila naléhavá potřeba koordinace preventivních, diagnostických a léčebných opatření, směřujících k včasnému rozpoznání a účinné léčbě zhoubných nádorových onemocnění. Klinická onkologie má tedy interdisciplinární charakter, neboť rozdílné projevy nádorových onemocnění v různých anatomických lokalizacích a široká škála diagnostických a léčebných postupů vyžadují úzkou mezioborovou spolupráci. Úloha klinického onkologa spočívá zejména v koordinaci diagnostických a léčebných opatření.

Jistota při výběru lékařské literatury

www.galen.cz

1. ZÁKLADNÍ EPIDEMIOLOGICKÉ ÚDAJE

Nádorová onemocnění patří ke druhé nejčastější příčině úmrtí. Odhaduje se, že každý čtvrtý občan České republiky onemocní zhoubným nádorem a každý pátý občan na toto onemocnění umírá. Z těchto varujících zjištění vyplývá, že je mimořádně důležité věnovat epidemiologickým údajům zvýšenou pozornost.

Epidemiologie nádorových onemocnění zkoumá především dva ukazatele: výskyt čili incidenci zhoubných nádorů a úmrtnost čili mortalitu. ***Popisná (deskriptivní) epidemiologie*** zkoumá změny incidence a mortality v čase a zabývá se stanovením dalších epidemiologických ukazatelů (např. prevalence). ***Analytická epidemiologie*** zkoumá souvislosti mezi výskytem nádorů a faktory zevního prostředí. Snaží se koncipovat preventivní opatření směřující k eliminaci škodlivých vlivů, které přispívají ke vzniku nádorového bujení.

Předpokladem provedení epidemiologických studií je sběr potřebných údajů, soustřeďovaných v registru zhoubných novotvarů. Ten se opírá o analýzu tzv. **onkologických hlášení**. Je proto žádoucí, aby všichni lékaři, kteří diagnostikují nebo léčí nemocné se zhoubnými nádory, věnovali tomuto hlášení náležitou pozornost, aby jeho význam nepodceňovali a požadované údaje vyplňovali odpovědně a přesně. Hlášení je v našem státě povinné od roku 1953 a od roku 1976 je zavedeno i hlášení kontrolní, zachycující údaje o pacientech v průběhu jejich dispenzarizace, včetně data a příčiny úmrtí. Zpracováním údajů registru se pak získávají zmíněné **základní epidemiologické ukazatele**. Jsou to:

- ***incidence nádorů*** – frekvence nově vzniklých onemocnění v dané populaci (okres, region, stát) v určitém časovém období, zpravidla v jednom kalendářním roce. Vyjadřuje se obvykle poměrem počtu nových onemocnění na 100 000 obyvatel v dané populaci za rok. Údaje se týkají buď celé populace, nebo se vztahují k počtu obyvatel podle pohlaví, věku apod.; vyjadřují se pro veškerá nádorová onemocnění, nebo pro jednotlivé topografické lokality;
- ***mortalita*** – úmrtnost – analogický ukazatel vyjadřující počet zemřelých na zhoubné nádory, obvykle opět na 100 000 obyvatel na určitém území v určitém roce;
- ***letalita*** – smrtnost – je poměr počtu zemřelých k celkovému počtu nemocných dané choroby;